Arūnas STRAZDAS

NAUJI PILKAPYNAI

1998–1999 m. KPC žvalgant įvairias Lietuvos vietas, aptikta naujų pilkapynų.

Stalgonių pilkapiai (Šalčininkų r.) yra 2,2 km į ŠV nuo Stalgonių kaimo, 0,55 km į P–PV nuo Didžiulių pilkapyno, vadinamo Kuronais, PV galo, šalia keliuko (į V nuo jo), kuriuo eina valstybės siena. Pirmasis pilkapis 7 m skersmens, 1 m aukščio. Sampilo P šlaite yra 1,5 m skersmens, 40 cm gylio duobė. Pilkapis patenka į demarkuojamą Lietuvos ir Baltarusijos valstybės sienos juostą. Valstybės sienos žymėjimo (demarkavimo) darbų metu pilkapis bus sunaikintas, todėl jį būtina ištirti. Valstybės siena praeina šio pilkapio R papėde, taigi pilkapis yra jau Baltarusijos pusėje.

Antrasis pilkapis yra 60 m į P nuo pirmojo ir 13 m į V nuo keliuko, kuriuo eina valstybės siena, centro. Pilkapis yra jau Baltarusijos pusėje. Jis 7–8 m skersmens, 1 m aukščio. Per pilkapio sampilą R–V kryptimi eina 4 senos duobės apie 1 m skersmens ir 20–30 cm gylio. Dar viena 1×1,5 m dydžio ir 0,5 m gylio duobė iškasta pilkapio Š–ŠR papėdėje. Iš jos išverstas 1×0,8 m dydžio akmuo. Kitas 40×30 cm akmuo yra šios duobės sienelėje. 40×35 cm akmuo guli 0,6 m nuo šios duobės. 1,5 m nuo pilkapio papėdės yra dar vienas 80×50×45 m dydžio akmuo.

1951 m. šiuos pilkapius lankė LII archeologų ekspedicija (vadovaujama A. Tautavičiaus). Pilkapiai buvo laikomi Didžiulių pilkapyno, kuriame tuo metu buvo 14 pilkapių ar jų liekanų, dalimi. Nurodoma, kad jie buvo išsidėstę Š–P kryptimi daugiau kaip 1 km ilgio plote (žr. Tautavičius A. Šalčininkų rajono pilkapynų tyrinėjimai, *Iš lietuvių kultūros istorijos*, V., 1958, t. 1, p. 78). Dalis pilkapių buvo Didžiulių kaimo laukuose, 5 pilkapiai – valstybiniame miške, 1 – Stalgonių kaimo laukuose ir 1 – Baltarusijos teritorijoje. 1951 m. ištirti 7 pilkapiai, buvę Didžiulių kaimo laukuose ir valstybiniame miške. Pilkapiai datuojami X–XII a.

1955 m. pilkapius vėl aplankė LII (vadovaujama A. Tautavičiaus), tačiau žvalgymo ataskaitoje plačiau jo jau nebeaprašinėjo. Didžiulių pilkapyną MMT žvalgė 1978 m. (vadovaujama B. Dakanio) ir 1988 m. (vadovaujama J. Balčiūno). Tačiau 1978 ir 1988 m. žvalgymų metu atokiau buvę 2 pilkapiai

liko neaplankyti. 1998 m. jie buvo atrasti iš naujo. Kadangi šie pilkapiai yra arčiau Stalgonių kaimo, gana toli nutolę nuo pagrindinės Didžiulių pilkapyno grupės, juos geriau vadinti Stalgonių kaimo vardu.

Kačėnų pilkapynas, vadinamas Kapčiais (Šalčininkų r.), yra 1,4 km į P–PR nuo Dirvonėlės kairiojo kranto, 0,9 km į R–PR nuo Kačėnų kaimo ir 0,8 km į Š–ŠR nuo Lietuvos bei Baltarusijos valstybės sienos, miške. Pilkapyne išlikę 2 pilkapiai. Pirmasis (R) pilkapis 10 m skersmens ir 1,3–1,5 m aukščio, kiek pailgas R–V kryptimi. Aplink sampilą pastebimi keli akmenų vainiko (?) akmenys (gali būti sunešti ir iš aplinkinių laukų). Sampilo Š papėdėje žymus puslankio formos griovys. Pilkapio sampilo V dalyje yra sena 2×1 m dydžio ir 0,8 m gylio duobė. Joje neseniai iškasta dviguba 50 cm skersmens ir iki 1,5 m gylio duobė. Antrasis pilkapis yra 5 m į V nuo pirmojo. Jis nupjauto kūgio formos, 9,5 m skersmens bei 1,2 m aukščio. Sampile yra akmenų – kažkieno iškastoje nedidelėje duobelėje guli vienas, o iš jos išmesti 4 nuo 5×12×14 cm iki 10×19×20 cm dydžio akmenys. Pilkapio sampile taip pat neseniai iškasta 50 cm skersmens ir 30 cm gylio duobelė.

Voitekas Dobrinskis (g. 1935 m.) pasakojo, kad „kai vyko švedų karas, viename pilkapyje (pirmajame) buvo palaidoti žmonės, o kitame – arkliai". Stanislavui Mackevičiui jo bobutė pasakojusi, kad, ariant aplink pilkapius, rasdavo durklų („kinžalų"). Pilkapius parodė S. Mackevičius. Pasakojimai apie ariant rastus daiktus verčia manyti, kad pilkapių anksčiau buvo daugiau. Jie sunaikinti ariant laukus. Sprendžiant pagal išvaizdą, pilkapius galima būtų datuoti I tūkst. II pusė – II tūkst. pr.

Juškių pilkapynas (Šalčininkų r.) yra 1,65 km į ŠV nuo Tabariškių–Ašmenos kelio tilto per Merkį, 0,9 km į Š–ŠV nuo Merkio dešiniojo kranto, 0,4 km į PV nuo Lietuvos ir Baltarusijos valstybės sienos, į R nuo Berešiškių–Grabių kelio, miške. Pilkapynas įrengtas keturių kalvų grandinės, besitęsiančios R–V kryptimi, V dalyje. Pilkapyne yra 6 pilkapiai.

Pirmasis, vakarinis, pilkapis Nr. 1, esantis 5 m į ŠR nuo Berešiškių–Grabių kelio, yra 8 m skersmens, 1,2 m aukščio. Jo sampilo centre neseniai iškasta 2 m skersmens ir 0,5 m gylio duobė. Šalia jos kyšo akmuo.

Pilkapis Nr. 2 yra 27 m į R (105° kampu) nuo pirmojo. Jo sampilas 5–6 m skersmens, trikampio užapvalintais galais formos, 1,2 m aukščio. Sampilo viršuje yra nedidelių akmenų.

Pilkapis Nr. 3 yra 21 m į PR nuo antrojo. Pilkapio sampilas 6 m skersmens, 0,8 m aukščio. Jo ŠV papėdėje guli 1 m ilgio, 60 cm pločio ir 30 cm aukščio nuo žemės paviršiaus akmuo, kuris greičiausiai yra iš akmenų vainiko, juosusio pilkapio pagrindą.

Pilkapis Nr. 4 yra 14 m į R–ŠR (60° kampu) nuo trečiojo. Jo sampilas 14 m skersmens ir 1–1,2 m aukščio, nupjauto kūgio formos. Pilkapio viršus beveik lygus, net kiek įdubęs, 9 m skersmens. Viršuje yra nedidelių akmenų. Pilkapio P papėdėje guli 70 cm ilgio, 60 cm pločio ir 20 cm aukščio nuo žemės paviršiaus akmuo, greičiausiai išgriuvęs iš akmenų vainiko, juosusio pilkapio pagrindą.

Pilkapis Nr. 5 yra 3 m į PR nuo ketvirtojo. Jo sampilas 9 m skersmens, iki 0,8 m aukščio. Pilkapio sampilo P–PV šlaitas statesnis, o ŠR lėkštesnis, nuskleistas. Viršuje yra nedidelių akmenų. Pilkapio P papėdėje guli 55 cm ilgio, 45 cm pločio ir 30 cm aukščio nuo žemės paviršiaus akmuo.

Pilkapis Nr. 6 yra 95 m į R (80° kampu) nuo didžiausio, ketvirtojo, pilkapio. Jis yra jau ant kitos kalvos. Pilkapio sampilas 7 m skersmens, 1,3 m aukščio. Viršuje yra nedidelių akmenų.

Pilkapyną parodė Grabių kaimo gyventojas Pavelas Bartaševičius (g. 1940 m.). Jam tėvas pasakojęs, kad čia yra kažkas palaidota. Ažubenių kaimo gyventojas Bronislavas Ostikas girdėjęs pasakojant, kad pilkapiuose laidota „kažkada, kai buvęs karas“, „kai buvęs Napoleonas“. Pilkapyne anksčiau galėjo būti daugiau pilkapių, nes jų aplinka ilgą laiką buvo ariama, o į V ir ŠV nuo pirmojo pilkapio ir Berešiškių–Grabių kelio, taip pat į R nuo šeštojo pilkapio pastebima pavienių akmenų, kurie galėtų būti iš suardytų pilkapių akmenų vainikų.

Pilkapyną siūlome vadinti Juškių kaimo vardu, nes anksčiau žemė priklausė Juškių kaimui. Įrašant pilkapyną į Archeologinių vietų sąrašą, šeštąjį pilkapį galima įrašyti atskirai, nes jis yra gana toli nutolęs nuo pagrindinės pilkapių grupės.

Dovainonių (Kapitoniškių) pilkapynas III (Kaišiadorių r.) yra 0,15 km į ŠR nuo Kauno marių, 0,1 km į P nuo Dovainonių (Kapitoniškių) pilkapyno II, miške. Pilkapyne yra 8 pilkapiai. Jų sampilai 4–6 m skersmens, 0,4–0,8 m aukščio. Daugumą jų apardė Pirmojo pasaulinio karo apkasai. Pirmasis pilkapius 1932 m. aplankė E. Volteris. Jis paminėjo, kad maždaug

už 150 žingsnių nuo antrosios pilkapių grupės yra keli pilkapiai, o kitų jau negalima pažinti, nes miškelis pilnas apkasų (VAK, b. 29, p. 258). Šią pilkapių grupę, remdamasis E. Volterio duomenimis, paminėjo ir J. Puzinas (žr. Puzinas J. Pilkapių krašte, *Bangos*, 1932, rugsėjo 2, Nr. 22, p. 827). Vėliau pilkapynas nebelankytas.

Dovainonių (Kapitoniškių) pilkapynas IV (Kaišiadorių r.) yra 0,15 km į P nuo Dovainonių (Kapitoniškių) pilkapyno III, 50 m į ŠR nuo Kauno marių kranto, miške. Pilkapyne yra 12 pilkapių. Jų sampilai 4–7 m skersmens, 0,3–1,5 m aukščio. Kelis pilkapius apnaikino Pirmojo pasaulinio karo apkasai. Pilkapyną 1977 m. lankė MMT (žr. Černiauskas M. Kaišiadorių rajono 1977 m. archeologijos paminklų kartografavimo ekspedicijos ataskaita, *KPC archyvas*, f. 27, ap. 1, b. 61, p. 8). Po to pilkapynas buvo užmirštas ir liko neįtrauktas į Archeologijos paminklų sąrašus.

Kalvių pilkapis (Kaišiadorių r.) yra 0,15 km į V nuo Kalvių pilkapyno, 80 m į P nuo bevardžio upelio ir 15 m į V nuo kvartalinės proskynos, skiriančios 82 ir 83 miško kvartalus. Pilkapis 6–7 m skersmens, 0,6 m aukščio.

Kalninių Mijaugonių pilkapynas II (Kaišiadorių r.) yra 1,3 km į Š nuo Vilniaus–Kauno kelio, 0,75 km į V–ŠV nuo Kalninių Mijaugonių pilkapyno, Strošiūnų šile, 0,1 km į V nuo kvartalinės proskynos, skiriančios 57 ir 58 miško kvartalus, abipus miško keliuko. Pilkapyne yra 2 pilkapiai. Vienas pilkapis, esantis į PV nuo miško keliuko, 10 m skersmens ir 1–1,2 m aukščio. Antrasis, kitoje keliuko pusėje esantis pilkapis – 9–10 m skersmens ir 0,5 m aukščio, sulėkštėjęs.

Baltamiškio pilkapiai (Trakų r.) yra 0,45 km į V–PV nuo Vilniaus–Kauno geležinkelio tilto per Bražuolę, 0,3 km į Š–ŠR nuo Vilniaus–Kauno kelio, 0,2 km į ŠV nuo Bražuolės kairiojo kranto ir 40 m į ŠR nuo dujotiekio trasos, miške, kalvos PV šlaite. Rasti 2 pilkapiai. Jie nutolę 15 m atstumu vienas nuo kito. Pirmasis (P) pilkapis 9×7 m dydžio (pailgas R–V kryptimi), iki 1 m aukščio. Iš Š, R ir P pilkapio sampilą juosia ryškus griovys. Pilkapio centre yra sena 1,5×1 m dydžio ir 0,4 m gylio duobė. Kitos duobės pėdsakų aptikta sampilo V dalyje. Antrasis pilkapis 7×6 m dydžio ir 0,5 m aukščio. Iš R ir P pilkapį taip pat juosia griovys. Š sampilo papėdėje yra 2×1,5 m dydžio ir 0,3 m gylio duobė. Pilkapio viršus nelygus, buvęs kasinėtas. Pilkapiai abejotini. Čia galėjo būti ir medžio anglių degimo vieta.

Galminių pilkapynas V (Zarasų r.) yra 0,2 km į P–PR nuo Galminių pilkapyno II, vadinamo Švedkapiais, 0,1 km į R nuo Antalieptės marių įlankos (buvusio Zazubro ežero), Antalieptės marių pusiasalyje, miške. Pilkapyną sudaro 2 atskiros grupelės. Pirmojoje (Š) grupelėje yra 3 pilkapiai. Jų sampilai 6–8 m skersmens, 0,5–0,6 m aukščio. Vieno pilkapio sampilą juosia ryškus griovys. Antrojoje grupelėje, kuri yra apie 50 m į P nuo pirmosios, išsiskiria vienas 12 m skersmens ir 1 m aukščio pilkapis. Jo viduryje sena duobė. Kita apie 1,5 m skersmens ir 1 m gylio sena duobė yra sampilo ŠV papėdėje. Pilkapio ŠV, Š ir ŠR sampilo papėdėse yra 3 stambūs (iki 60×90 cm dydžio) akmenys. Greičiausiai tai akmenų vainiko fragmentai. Be šio pilkapio, šioje grupelėje yra dar du 6–7 m skersmens ir 0,6–1 m aukščio sampilai. Vienas iš jų deformuotas. Šie sampilai, bent jau vienas iš jų, gali būti ištirtojo pilkapio liekana, nes šalia yra seno kasimo žymės. Be to, dar yra vienas 8 m skersmens ir 0,3 m aukščio pakilimas, esantis 40 m į P nuo didžiojo pilkapio. Gal tai išskleisto pilkapio liekanos.

Arūnas STRAZDAS

New barrow cemeteries

In 1998-1999 LCCH discovered new barrows: Stalgoniai barrows (2 barrows; Šalčininkai district), Kačėnai barrow cemetery (2 barrows; Šalčininkai district), Juškiai barrow cemetery (6 barrows, Šalčininkai district), Dovainoniai (Kapitoniškės) barrow cemetery III (8 barrows; Kaišiadorys district), Dovainoniai (Kapitoniškės) barrow cemetery IV (12 barrows), Kalviai barrow (Kaišiadorys district), Kalniniai Mijaugonys barrow cemetery II (2 barrows; Kaišiadorys district), Baltamiškis barrows (2 doubtful barrows; Trakai district), Galminiai barrow cemetery V (6 barrows; Zarasai district).

Valdemaras ŠIMĖNAS

BARAVYKINĖS PILKAPYNO II GRUPĖS TYRINĖJIMAI 1998 M.

1998 m. VU pradėjo Baravykinės pilkapyno II grupės (A 1276, seniau AR 1553; Vilniaus r., Lavoriškių sen.) archeologinius tyrinėjimus. Tyrinėjimus finansavo KVAD pagal apardytų ir ardomų archeologinių vietų tyrimų programą.